

УДК 332.122 (477.8)

**ДЕЦЕНТРАЛІЗОВАНА МОДЕЛЬ ФІНАНСОВО-
ІНВЕСТИЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРИРОДООХОРОННОЇ ТА
ПРИРОДО-ЕКСПЛУАТАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: СПЕЦИФІКА
ФОРМУВАННЯ У МІСЬКИХ ТА СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ
ГРОМАДАХ**

Мединська Н.В.

Кандидат економічних наук, доцент,

natazv@ukr.net

Кольоса Л.Л.

Кандидат економічних наук, доцент,

kll_ludmila@ukr.net

Гуцько Л.А.

Кандидат економічних наук, доцент,

liudmyla_g@ukr.net

Гуменяк Р.І.

Аспірант (науковий керівник – д.е.н., проф. Т.О. Євсюков)

r.gumenyuk@gmail.com

Лахматова О.В.

Здобувач (науковий керівник – к.е.н., доц. Л.А. Гуцько)

kuhmar1982@gmail.com

Національний університет біоресурсів та природокористування України

Встановлено, що підвищення ефективності вирішення проблем оздоровлення довкілля та раціонального залучення природних ресурсів у відтворювальний процес залежить від формування децентралізованої моделі фінансово-інвестиційного забезпечення природоохоронної та природно-експлуатаційної діяльності, яка дасть змогу посилити інвестиційну спрямованість природно-ресурсних та екологічних платежів, котрі концентруються у місцевих бюджетах. Обґрунтовано, що ключовим елементом децентралізованої моделі фінансово-інвестиційного забезпечення природоохоронної та природно-експлуатаційної діяльності виступає підвищення частки перерахування екологічного податку та рентної плати і плати за використання інших природних ресурсів до бюджетів місцевого самоврядування з подальшою їх акумуляцією у спеціальних фондах екологічного спрямування. Доведено, що варто застосовувати диференційований підхід до формування децентралізованої моделі фінансово-інвестиційного забезпечення природоохоронної та природно-експлуатаційної діяльності для міських та сільських територіальних громад, виходячи зі значного розриву між величиною публічного фінансового потенціалу у даних категоріях громад. Встановлено, що магістральною ланкою децентралізованої моделі фінансово-інвестиційного забезпечення природоохоронної та природно-експлуатаційної діяльності у міських територіальних громадах має стати формування Фондів охорони навколишнього природного середовища, де буде концентруватися 100% екологічного податку, 30% рентної плати та плати за використання інших природних ресурсів, 10% чистого прибутку комунальних підприємств. Прийняття обґрунтованих рішень щодо землекористувань як міських так і сільських територіальних громад потребує відповідного інформаційного забезпечення. Обґрунтовано, що додатковими джерелами наповнення Фондів охорони навколишнього природного середовища міських територіальних громад слід розглядати надходження коштів, акумульованих у зв'язку з емісією зелених облігацій місцевої позики, реалізацією угод публічно-приватного

партнерства, участю місцевого самоврядування у реалізації грантових програм, отриманням фінансової допомоги міжнародних природоохоронних організацій та урядів іноземних держав. Встановлено, що у сільських територіальних громадах домінуюча роль у фінансово-інвестиційному забезпеченні вирішення екологічних проблем має залишитися за обласним рівнем місцевого самоврядування та регіональної виконавчої влади.

Ключові слова: *фінансово-інвестиційне забезпечення, децентралізована модель, екологічний податок, природоохоронні території, територіальна громада, бюджет, екологічні інвестиції.*

Постановка проблеми. Звершення процесу об'єднання територіальних громад та дерегуляція управління природокористуванням вимагають формування децентралізованої моделі фінансово-інвестиційного забезпечення природоохоронної та природо-експлуатаційної діяльності, яка дасть змогу підвищити рівень концентрації фінансових ресурсів екологічного спрямування на регіональному та місцевому рівні для підвищення результативності фінансування заходів щодо забезпечення ощадливішого використання природно-ресурсного потенціалу та мінімізації негативного впливу на довкілля. Така децентралізована модель має формуватися на диференційованій основі, виходячи з категорії територіальних громад, оскільки фінансовий потенціал міських громад є значно більшим, ніж потенціал сільських громад. Виходячи з цих міркувань і має відбуватися формування спеціальних фондів охорони навколишнього природного середовища у бюджетах місцевого самоврядування з метою створення умов для отримання природоохоронних субвенцій з державного бюджету та залучення приватних екологічних інвестицій для співфінансування регіональних та муніципальних проєктів природоохоронного та природо-експлуатаційного спрямування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти формування децентралізованої моделі фінансово-інвестиційного забезпечення природоохоронної та природо-експлуатаційної діяльності вже тривалий період

розглядаються у працях українських вчених в контексті нарощення фінансових фондів відтворення природно-ресурсного потенціалу на місцевому рівні. У працях О.Дзюбенка, Л.Довгої, Т.Ілляшенко, А.Карпука, Д.Клинового, Н.Котенко, С.Кушніра, О.Мельника, Т.Миклуша та інших [1-5] розкривається вплив бюджетної децентралізації на регіональне природокористування та екологічну безпеку, висвітлюються інвестиційно-фіскальні аспекти забезпечення комплексного природокористування на муніципальному рівні, розглядається проблема забезпечення надання публічних екологічних послуг на місцевому рівні, констатується необхідність імплементації у вітчизняну практику міжнародного досвіду формування системи управління природокористуванням в умовах децентралізації влади.

На думку Д.Клинового та О.Мельника, проблемні питання децентралізації в управлінні природокористуванням включають, у першу чергу, вирішення завдань муніципального управління природокористуванням та самофінансування природно-господарської діяльності територій, оскільки в Україні не визначено права муніципальної власності і муніципалітету щодо розпорядження місцевими ресурсами розвитку, розташованими на території громади [3, с. 26-27]. Самофінансування природоохоронної та природно-господарської на рівні територіальних громад стане можливим за умови концентрації частини публічних фінансових ресурсів у спеціальних фондах екологічного спрямування, а інституціоналізація муніципальної власності на природно-ресурсні і природно-господарські активи дасть змогу запуску механізму іпотечно-заставних операцій для нарощення фінансово-інвестиційного потенціалу відтворення довкілля на місцевому рівні.

Л.Довга переконана, що діючі механізми фінансування захисту навколишнього середовища не є достатньо ефективними. У 2015 році прийнято закон про бюджетну децентралізацію. Це вплинуло на перерозподіл бюджетних коштів, а отже, і на способи фінансування заходів екологічної безпеки в регіонах, тому питання децентралізації управління природними ресурсами потребує детального дослідження й аналізу [1, с. 130]. Однак запуск

формальної бюджетної децентралізації не дав можливості забезпечити суттєве зростання обсягів фінансування природоохоронних заходів на рівні територіальної громади. Так і не було забезпечено якісних проривних змін в частині фінансування процесів раціоналізації використання природних ресурсів і охорони навколишнього природного середовища як за рахунок коштів бюджетів місцевого самоврядування, так і за рахунок коштів корпоративного сектора.

Більш ефективним, на думку Н.Котенко та Т.Ілляшенко, порівняно з фінансуванням масштабних проєктів коштами обласних бюджетів, способом забезпечення публічних екологічних послуг на засадах компліментарності є співробітництво територіальних громад [4, с. 274]. Необхідно формувати інституціональні підвалини для співпраці територіальних громад в частині розбудови об'єктів природоохоронної та природно-господарської інфраструктури. Саме співпраця територіальних громад призведе до підвищення концентрації коштів, що дасть змогу реалізувати надмірно капіталомісткі проєкти, на кшталт проєктів по створенню сміттєпереробних заводів та інших біоенергетичних виробництв.

Підвищення рівня концентрації фінансових ресурсів природоохоронного спрямування на місцевому рівні, на думку А.Карпука, Т.Миклуша та О.Дзюбенка, має закласти результативний мотиватор у спектр пріоритетів діяльності муніципальних утворень, у першу чергу в частині ідентифікації реальної бази стягнення природно-ресурсних та екологічних платежів. Муніципалітети мають отримати право укладати угоди публічно-приватного партнерства з фінансово-кредитними організаціями та приватними структурами, що спеціалізуються на природоохоронному бізнесі [2]. Таким мотиватором, в першу чергу, стане підвищення частки природно-ресурсних та екологічних платежів, яка концентруватиметься в обласних бюджетах, а також у бюджетах міських та сільських територіальних громад. Більше того, ці платежі мають надходити не в загальні, а в спеціальні фонди перерахованих місцевих бюджетів.

Реалізація пріоритетів удосконалення інституціонального забезпечення фінансово-інвестиційного забезпечення природоохоронної та природо-експлуатаційної діяльності на муніципальному рівні потребує врахування комплексу факторів екологічної деструктивності розвитку природно-ресурсної сфери України. До таких факторів С.Кушнір відносить: зростання впливу внутрішніх екстерналій виснажливого та розбалансованого використання природно-ресурсного потенціалу; домінування ресурсовитратної спрямованості розвитку переважної більшості регіональних господарських комплексів; формування екологічно небезпечних систем споживання та складування побутових і промислових відходів, особливо в зонах підвищеної урбанізованості; деформація територіально-господарської структури національного господарства [5]. Тобто базовим імперативом використання коштів спеціальних фондів природоохоронного спрямування, сформованих у місцевих бюджетах, має стати направленість фінансово-інвестиційного забезпечення природоохоронної та природо-експлуатаційної діяльності на модернізацію об'єктів природоохоронної інфраструктури, щоб превентивно усувати можливість посилення техногенного та еколого-деструктивного впливу на навколишнє природне середовище.

Матеріали і методи наукового дослідження.

Мета статті. Метою статті є диференціація пріоритетів формування децентралізованої моделі фінансово-інвестиційного забезпечення природоохоронної та природо-експлуатаційної діяльності у міських та сільських територіальних громадах.

Результати дослідження та обговорення. Підвищення ефективності фінансово-інвестиційного забезпечення природоохоронної та природо-експлуатаційної діяльності з врахуванням місцевих умов природокористування та стану мережі об'єктів природоохоронної інфраструктури залежить від формування децентралізованої моделі управління природокористуванням, котра передбачатиме зміщення акценту у перерозподілі природно-ресурсних та екологічних платежів в сторону місцевих бюджетів. Децентралізована модель

фінансово-інвестиційного забезпечення природоохоронної та природо-експлуатаційної діяльності має базуватися на інституціональному забезпеченні децентралізації влади в цілому та враховувати фінансовий потенціал міських та сільських територіальних громад. Також дана модель має підвищити рівень інвестиційної спрямованості накопичених у місцевих бюджетах природно-ресурсних та екологічних платежів, щоб прискорити процеси модернізації та реконструкції мережі об'єктів природоохоронної інфраструктури та знизити техногенний вплив господарського комплексу на довкілля.

Базовим інституційним підґрунтям формування децентралізованої моделі фінансово-інвестиційного забезпечення природоохоронної та природо-експлуатаційної діяльності виступає Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні [10]. Дана Концепція регламентує надання органам місцевого самоврядування доступу до залучення кредитних ресурсів для інвестиційного розвитку шляхом спрощення процедур погодження запозичень і місцевих гарантій та збалансування їх із способами державного контролю, спрямованого на запобігання банкрутству об'єктів права комунальної власності. Підвищення рівня доступності кредитних ресурсів виступає важливою умовою зменшення інвестиційного дефіциту в системі охорони навколишнього природного середовища за рахунок диверсифікації неpubлічних джерел інвестування проєктів модернізації об'єктів природоохоронної інфраструктури.

Також диверсифікації джерел фінансово-інвестиційного забезпечення природоохоронної діяльності сприяє надання територіальним громадам права розпоряджатися земельними ресурсами в межах своєї території, об'єднувати свої майно та ресурси в рамках співробітництва територіальних громад для виконання спільних програм та більш ефективного надання публічних послуг населенню суміжних територіальних громад [10]. Дане положення є дуже важливим в частині налагодження міжмуніципального співробітництва щодо зведення полігонів розміщення побутових відходів, створення установок для

виробництва біогазу та введення в дію підприємств по виробництву твердого біологічного палива на основі утилізації вторинної природної сировини.

Певний потенціал нарощення обсягів фінансово-інвестиційного забезпечення охорони навколишнього природного середовища на муніципальному рівні знаходиться у площині використання інструменту надання субвенцій з державного бюджету місцевим бюджетам на здійснення природоохоронних заходів на об'єктах комунальної власності, що регламентується відповідною Постановою Кабінету Міністрів України [9]. Необхідною умовою отримання субвенцій з державного бюджету місцевим бюджетам на здійснення природоохоронних заходів на об'єктах комунальної власності є співфінансування з місцевих бюджетів у розмірі не менше ніж 10 відсотків загальної кошторисної вартості природоохоронного заходу, залучення на ці цілі інших джерел, не заборонених законодавством. Ще однією умовою надання субвенцій на фінансування природоохоронних заходів є наявність програм з охорони навколишнього природного середовища.

Інструмент субвенцій з державного бюджету місцевим бюджетам на здійснення природоохоронних заходів на об'єктах комунальної власності використовувався в попередні періоди. Зокрема, були надані значні суми субвенцій з державного бюджету обласним бюджетам для ліквідації наслідків стихійного лиха, що сталося 23-27 липня 2008 року. У 2012 році була профінансована субвенція з державного бюджету обласному бюджету Івано-Франківської області для здійснення природоохоронних заходів із видалення, перевезення та утилізації небезпечних відходів гексахлорбензолу у зоні консервації Домбровського кар'єру в Калуському районі.

Для нарощення фінансово-інвестиційного забезпечення охорони навколишнього природного середовища на рівні місцевого самоврядування дуже важливо максимальною мірою використати інструменти отримання природоохоронних субвенцій. Питання полягає в отриманні субвенцій не лише на реалізацію екологічних та природоохоронних заходів, але й на реалізацію заходів, дотичних до охорони довкілля та раціонального використання

природної сировини. Такими заходами виступають: 1) реалізація проєктів з енергоефективності та енергозбереження; 2) реалізація проєктів водопостачання та водовідведення.

Інструмент субвенцій з державного бюджету місцевим бюджетам на здійснення природоохоронних заходів використовується надто мляво, оскільки місцеві бюджети не мають можливості виконати вимоги щодо співфінансування. Виконання цих вимог стане можливим за умови зміни співвідношення розподілу екологічного податку в бік збільшення частки його концентрації у місцевих бюджетах. Більше того, виконання зазначених вимог стане можливим, коли екологічний податок, закріплений за місцевими бюджетами, буде надходити до спеціального фонду місцевого бюджету відповідного таксономічного рівня. Тому акумуляція екологічних податків у спеціальних фондах обласного бюджету, бюджетів міських та сільських територіальних громад виступає базовою структуроутворюючою ланкою децентралізованої моделі фінансово-інвестиційного забезпечення природоохоронної та природо-експлуатаційної діяльності.

Необхідною умовою нарощення обсягів публічного фінансування природоохоронної та природо-експлуатаційної діяльності на муніципальному рівні є побудова децентралізованої моделі фінансового забезпечення природокористування. Викладені у Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні [10] повноваження і завдання органів територіальної влади в частині охорони навколишнього природного середовища вже не відповідають сучасним природоохоронним викликам з огляду на масштабні екологічні втрати, понесені у зв'язку з воєнними діями, формування нової глобальної природоохоронної архітекτονіки, поглиблення реформ в системі управління природними ресурсами та охороною довкілля, здійснення цифрової трансформації у сфері природокористування.

Також природоохоронні завдання місцевого самоврядування були сформульовані у 2014 році, коли процес об'єднання територіальних громад

тільки розпочався, і ще не була сформована мережа територіальних громад, котра функціонує на даний момент. Вже сформувалися передумови для модернізації територіальної моделі регулювання природоохоронної діяльності, котра передбачає закріплення домінуючої ролі за обласним рівнем місцевого самоврядування та обласними підрозділами державної виконавчої влади.

Потрібно наголосити, що прийняття обґрунтованих рішень щодо землекористування у межах природоохоронних територій потребує належного інформаційного забезпечення. Насамперед, це дані про стан екосистеми, біорізноманіття, потреби громади, економічні можливості її розвитку тощо. Поряд з тим, запити органів місцевого самоврядування мають спрямовуватися й на отримання актуальної та достовірної інформації для визначення пріоритетних природоохоронних заходів на місцевому рівні, розуміння екологічних процесів та обрання способів формування сталого землекористування.

Дійсно, взаємозв'язок між децентралізованою моделлю фінансово-інвестиційного забезпечення природоохоронної та природо-експлуатаційної діяльності та інформаційним забезпеченням землекористування є складним та вимагає балансу між розширенням можливостей місцевого населення, сталим управлінням ресурсами та ширшими цілями збереження. Ефективне управління, залучення зацікавлених сторін і прийняття рішень на основі даних є ключовими компонентами, щоб ці відносини працювали позитивно як на захист природи, так і на добробут людей.

Сьогодні поряд з реалізацією проєктів природоохоронного спрямування необхідною є реалізація проєктів енергоефективності та ресурсозбереження, котрі безпосередньо пов'язані зі сферою поводження з відходами та господарським освоєнням природно-ресурсного потенціалу, а це також прямо впливає на стан довкілля. Більше того, на сьогодні існує значна асиметрія між рівнем фінансової самодостатності міських та сільських територіальних громад, що також визначає можливості місцевого самоврядування фінансувати проєкти модернізації природоохоронної інфраструктури.

Незважаючи на те, що з 2014 року в Україні реалізується реформа територіальної влади та місцевого самоврядування в таксономічного розрізі акумуляції екологічного податку спостерігається зворотна картина: якщо у 1999 році питома вага екологічного податку, що спрямовувався до державного бюджету, становила 18%, то у 2013 році – 60%, у 2018 році – 57%, у 2021 році – 66%. Тобто у 2021 році порівняно з 1999 роком питома вага державного бюджету в загальній структурі надходжень екологічного податку до публічних бюджетів України в цілому збільшилася на 48%. Натомість питома вага місцевих бюджетів зменшилася.

Тобто система фіскального регулювання забруднення навколишнього природного середовища та міжбюджетного розподілу екологічного податку не корелює з пріоритетами бюджетно-фіскальної децентралізації в цілому. У 2011-2021 роках синхронно з централізацією акумуляції екологічного податку відбувалася і централізація публічних витрат на охорону навколишнього природного середовища. Зокрема у 2011 році питома вага державного бюджету у сукупних публічних видатках на охорону довкілля становила 78%, у 2013 році – 82%, у 2018 році – 64%, у 2021 році – 77%.

Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні закріплює за обласним рівнем місцевого самоврядування та державної влади реалізацію екологічних та природоохоронних проєктів. Водночас постійна зміна співвідношень розподілу екологічного податку між державним та місцевими бюджетами, а також невизначеність стосовно пропорцій концентрації екологічного податку в спеціальних фондах публічних бюджетів не забезпечила реального нарощення публічного фінансування природоохоронної діяльності на обласному рівні. Зокрема. у 2011 році питома вага обласних бюджетів в загальній структурі публічних витрат на охорону навколишнього природного середовища становила 8%, у 2013 році – 6%, у 2018 році – 16%, у 2021 році – 8,9%. Водночас частка обласного бюджету у надходженнях екологічного податку до публічних бюджетів у 2021 році становила 18%.

Формування сучасної децентралізованої моделі фінансово-інвестиційного забезпечення природоохоронної та природо-експлуатаційної діяльності на муніципальному рівні також має передбачати диференційований підхід до формування конструкції регуляторного впливу на процеси забруднення довкілля, виходячи з категорії територіальних громад – міська, селищна та сільська. Зокрема, у 2021 році до бюджетів міських територіальних громад надійшло 690,6 млн грн екологічного податку (12% сукупних надходжень екологічного податку до публічних бюджетів). Водночас видатки на охорону навколишнього природного середовища, профінансовані за рахунок бюджетів міських територіальних громад, становили 1044,5 млн грн (10% сукупних публічних природоохоронних витрат).

Тобто видатки на охорону навколишнього природного середовища, профінансовані з бюджетів міських територіальних громад, є більшими надходжень екологічних податків до бюджетів даної категорії громад на 300 млн грн. Це пов'язано з тим, що міські територіальні громади мають значний бюджетний потенціал для фінансування проєктів модернізації об'єктів природоохоронної інфраструктури, а також проєктів енергоефективності та ресурсозбереження, які напряду пов'язані з мінімізацією негативного впливу на довкілля (утилізація побутового сміття зменшить техногенний вплив на довкілля і дасть змогу диверсифікувати джерела енергетичного забезпечення потреб господарського комплексу та сектору домогосподарств).

Зовсім інша картина спостерігається в секторі сільських територіальних громад. Зокрема, у 2021 році до бюджетів сільських територіальних громад надійшло 149,1 млн грн екологічного податку, що становить 2% в загальній структурі надходжень даного фіскального платежу до публічних бюджетів України в цілому. У той же час витрати на охорону навколишнього природного середовища у 2021 році, профінансовані за рахунок бюджетів сільських територіальних громад, становили 211,4 млн грн (2% сукупних публічних природоохоронних витрат).

В цілому має місце значний розрив в рівнях доходів бюджетів міських та сільських територіальних громад. Зокрема, доходи бюджетів міських територіальних громад у 2021 році становили 254,1 млрд грн, доходи сільських територіальних громад – 30,8 млрд грн. Рівень доходів бюджетів певною мірою і визначає потенціал публічного фінансування природоохоронної та природо-експлуатаційної діяльності у міських та сільських територіальних громадах. Тому виникає необхідність у застосуванні диференційованого підходу до формування децентралізованої моделі фінансово-інвестиційного забезпечення природоохоронної та природо-експлуатаційної діяльності, виходячи з категорії територіальних громад.

Принциповим моментом є те, що міські територіальні громади мають необхідні можливості для повноцінної модернізації об'єктів природоохоронної діяльності з огляду на достатній обсяг податкових надходжень. Натомість сукупні доходи бюджетів сільських територіальних громад у 8,3 рази менші сукупних доходів бюджетів міських територіальних громад. Тому вагомою інституціональною та ресурсною передумовою формування децентралізованої моделі фінансово-інвестиційного забезпечення природоохоронної та природо-експлуатаційної діяльності на рівні сільських територіальних громад має бути безпосередня участь обласного рівня державної виконавчої влади та місцевого самоврядування у реалізації пріоритетів екологічної політики. Також децентралізована модель фінансово-інвестиційного забезпечення природоохоронної та природо-експлуатаційної діяльності у міських та сільських територіальних громадах має диференціюватися за пріоритетами фінансово-інвестиційного забезпечення відтворення природно-ресурсного потенціалу та охорони довкілля.

Виходячи з високого рівня загальних доходів бюджетів міських територіальних громад, що дає можливість повною мірою фінансувати пріоритети соціально-економічного розвитку, доцільно всі 100% надходжень екологічного податку спрямовувати у спеціальні фонди бюджетів даного таксономічного рівня (Фонди охорони навколишнього природного середовища

(ФОНПС)) (рис. 1). Виходячи з того, що охорона навколишнього природного середовища передбачає також відтворення запасів природної сировини, доцільно у Фонди навколишнього середовища бюджетів міських територіальних громад спрямовувати 30% рентної плати та плати за використання інших природних ресурсів.

Такий перерозподіл між загальним та спеціальним фондом бюджетів міських територіальних громад екологічного податку та рентної плати та плати за використання інших природних ресурсів значною мірою не звужить можливості місцевого самоврядування фінансувати пріоритети соціально-економічного розвитку, але водночас сформує надійне джерело фінансово-інвестиційного забезпечення модернізації об'єктів інфраструктури очищення зворотних вод, розбудови індустрії утилізації побутових та промислових відходів, модернізації систем охорони атмосферного повітря.

У 2021 році питома вага екологічного податку (689,9 млн грн) у загальних доходах бюджетів міських територіальних громад (254,1 млрд грн) становила 0,3%; питома вага рентної плати та плати за використання інших природних ресурсів (1 292,7 млн грн) у загальних доходах бюджетів міських територіальних громад (254,1 млрд грн) становила 0,5%. Інституціоналізація норми щодо акумуляції 100% надходжень екологічного податку та 30% рентної плати та плати за використання інших природних ресурсів у спеціальних фондах бюджетів міських територіальних громад, виходячи з бази 2021 року, дасть змогу сконцентрувати на публічне фінансування охорони довкілля суму коштів у розмірі 1077,7 млн грн., що на 33,2 млн грн більше фактичних обсягів фінансування природоохоронних витрат за рахунок бюджетів міських територіальних громад.

Джерелом наповнення Фондів охорони навколишнього природного середовища міських територіальних громад варто розглядати перерахунок у формі дивідендів 10% чистого прибутку комунальних підприємств, котрі функціонують у сфері поводження з відходами, сфері водопостачання та

водовідведення, сфері теплозабезпечення, діяльність котрих напряму пов'язана з техногенним впливом на довкілля.

Додатковими джерелами наповнення Фондів охорони навколишнього природного середовища міських територіальних громад слід розглядати надходження коштів, акумульованих у зв'язку з емісією зелених облігацій місцевої позики, реалізацією угод публічно-приватного партнерства, участю місцевого самоврядування у реалізації грантових програм, отриманням фінансової допомоги міжнародних природоохоронних організацій та урядів іноземних держав.

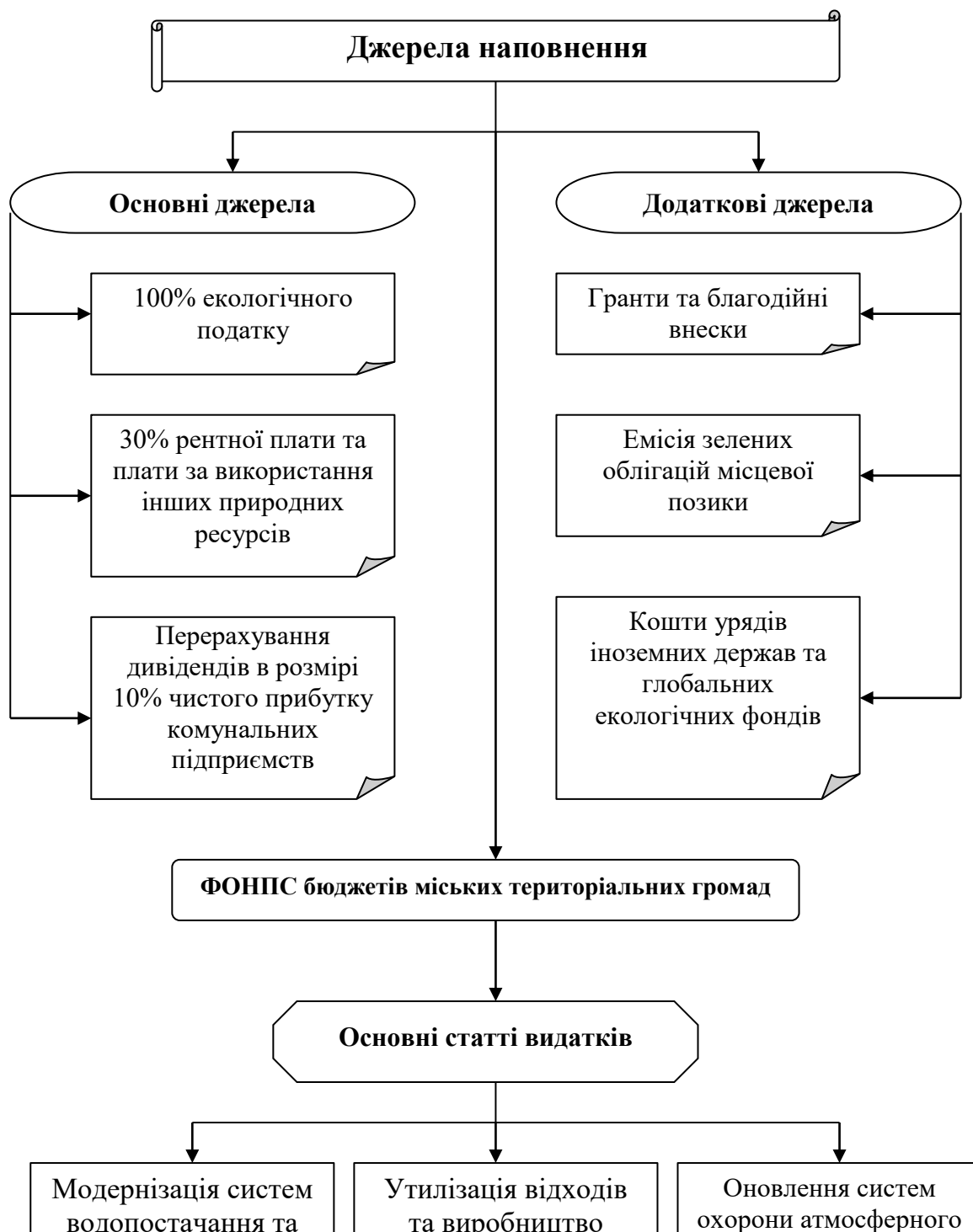

Рис. 1. Модель публічного фінансування природоохоронної та природо-експлуатаційної діяльності у міських територіальних громадах

Примітка. Побудовано Н.В.Мединською

Питома вага рентної плати та плати за використання інших природних ресурсів в загальних доходах бюджетів сільських територіальних громад у 2021 році становила 4,5%. Враховуючи те, що більшість бюджетів сільських територіальних громад є дефіцитними, для фінансування природоохоронної та природо-експлуатаційної діяльності у сільських поселеннях немає можливості акумулювати частину рентної плати та плати за використання інших природних ресурсів, а також екологічного податку у спеціальних фондах екологічного спрямування.

Також у 2021 році сума природоохоронних видатків бюджетів сільських територіальних громад становила 211,4 млн грн (сума надходжень екологічного податку до бюджетів сільських територіальних громад у 2021 році складала 149,1 млн грн, рентної плати та плати за використання інших природних ресурсів – 1415,4 млн грн). Тому важливою складовою фінансування природоохоронної та природо-експлуатаційної діяльності у сільських територіальних громадах виступає участь в реалізації екологічних пріоритетів обласних органів державної виконавчої влади та місцевого самоврядування.

Висновки. Для забезпечення результативного вирішення проблем оздоровлення довкілля на регіональному та місцевому рівнях в умовах дерегуляції регуляторного впливу на процеси природокористування необхідно формувати децентралізовану модель фінансово-інвестиційного забезпечення природоохоронної та природо-експлуатаційної діяльності. Така модель має передбачати підвищення рівня концентрації екологічних та природно-

ресурсних платежів у спеціальних фондах обласного бюджету та бюджетів міських та сільських територіальних громад. Виходячи зі значного розриву у величині публічного фінансового потенціалу міських та сільських територіальних громад, доцільно використати диференційований підхід до формування децентралізованої моделі фінансово-інвестиційного забезпечення природоохоронної та природо-експлуатаційної діяльності у розрізі названих категорій територіальних громад. Більш того, прийняття обґрунтованих рішень щодо землекористувань як міських так і сільських територіальних громад потребує відповідного інформаційного забезпечення. Ключовим елементом децентралізованої моделі фінансово-інвестиційного забезпечення природоохоронної та природо-експлуатаційної діяльності у міських територіальних громадах має стати формування фондів охорони навколишнього природного середовища, де буде концентруватися 100% екологічного податку, 30% рентної плати та плати за використання інших природних ресурсів, 10% чистого прибутку комунальних підприємств. У сільських територіальних громадах домінуюча роль у фінансово-інвестиційному забезпеченні вирішення екологічних проблем має залишитися за обласним рівнем місцевого самоврядування та регіональної виконавчої влади, оскільки на сільських територіях спостерігається низький рівень концентрації публічних коштів, необхідних для повноцінного фінансування відтворення природно-ресурсного потенціалу.

Список використаних джерел

1. Довга Л.В. Вплив бюджетної децентралізації на регіональне природокористування та екологічну безпеку в Україні. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Сер. : Економічні науки. 2016. Вип. 20(1). С. 130–133.
2. Карпук А.І., Миклуш Т.С., Дзюбенко О.М. Організаційно-економічне забезпечення комплексного природокористування на муніципальному рівні: інвестиційно-фіскальні аспекти. *Економіка та держава*. 2018. №9. С. 11–18.

3. Клиновий Д.В., Мельник О.В. Управління природокористуванням в умовах децентралізації влади: міжнародний досвід та національна стратегія розвитку. *Економіка та держава*. 2015. №2. С. 26–30.
4. Котенко Н.В., Ілляшенко Т.О. Фіскальна децентралізація та проблема забезпечення публічних екологічних послуг. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2015. №2. С. 267–278.
5. Кушнір С. Трансформація природно-ресурсної сфери: передумови, проблеми та пріоритети. *Економіст*. 2012. №7. С. 55–57.
6. Мединська Н.В. Економічний механізм природокористування в умовах сучасних викликів: принципи та інституціоналізація. *Економіка та суспільство*. 2022. №38. URL: <file:///C:/Users/admin/Downloads/1284-Article%20Text-1236-1-10-20220602.pdf>.
7. Мединська Н.В. Економічний механізм природокористування: інституціональне підґрунтя та інструментально-методологічне забезпечення. *Землеустрій, кадастр і моніторинг земель*. 2022. №2. С. 64–74.
8. Мединська Н.В. Інституціоналізація економічного механізму ресурсозбереження та енергоефективного природокористування: інвестиційний та секторальний вимір. *Інвестиції: практика та досвід*. 2022. №11-12. С. 32–38.
9. Постанова Кабінету Міністрів України від 20 березня 2019 р. №228 «Про затвердження Порядку та умов надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на здійснення природоохоронних заходів на об'єктах комунальної власності». [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/228-2019-%D0%BF#Text>.
10. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2014 р. №333-р «Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні». [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80#Text>.

Reference

1. Dovha, L. V. (2016). Vplyv biudzhetnoi detsentralizatsii na rehionalne pryrodokorystuvannia ta ekolohichnu bezpeku v Ukraini [The impact of budget decentralization on regional nature management and environmental safety in Ukraine]. Scientific Bulletin of Kherson State University. Ser. : Economic sciences, 20(1), 130-133.

2. Karpuk, A. I., Miklush, T. S., Dzyubenko, O. M. (2018) Orhanizatsiino-ekonomichne zabezpechennia kompleksnoho pryrodokorystuvannia na munitsypalnomu rivni: investytsiino-fiskalni aspekty [Organizational and economic support of integrated nature management at the municipal level: investment and fiscal aspects]. Economy and the state, 9, 11-18.

3. Klynovyi, D. V., Melnyk, O. V. (2015) Upravlinnia pryrodokorystuvanniam v umovakh detsentralizatsii vlady: mizhnarodnyi dosvid ta natsionalna stratehiia rozvytku [Management of nature use in conditions of decentralization of power: international experience and national development strategy]. Economy and the state, 2, 26-30.

4. Kotenko, N. V., Ilyashenko, T. O. (2015) Fiskalna detsentralizatsiia ta problema zabezpechennia publichnykh ekolohichnykh posluh [Fiscal decentralization and the problem of providing public environmental services]. Marketing and innovation management, 2, 267-278.

5. Kushnir, S. (2012) Transformatsiia pryrodno-resursnoi sfery: peredumovy, problemy ta priorytety [Transformation of the natural resource sphere: prerequisites, problems and priorities]. Economist, 7, 55-57.

6. Medinska, N. V. (2022) Ekonomichnyi mekhanizm pryrodokorystuvannia v umovakh suchasnykh vyklykiv: pryntsypy ta instytutsionalizatsiia [The economic mechanism of nature management in the conditions of modern challenges: principles and institutionalization]. Economy and society, 38. Available at : <file:///C:/Users/admin/Downloads/1284-Article%20Text-1236-1-10-20220602.pdf>.

7. Medinska, N. V. (2022) Ekonomichnyi mekhanizm pryrodokorystuvannia: instytutsionalne pidgruntia ta instrumentalno-metodolohichne zabezpechennia [The

economic mechanism of nature use: institutional background and instrumental and methodological support]. Land management, cadastre and land monitoring, 2, 64-74.

8. Medinska, N. V. (2022) Instytutsionalizatsiia ekonomichnoho mekhanizmu resursozberezhennia ta enerhoefektyvnoho pryrodokorystuvannia: investytsiinyi ta sektoralnyi vymir [Institutionalization of the economic mechanism of resource conservation and energy-efficient nature use: investment and sectoral dimension]. Investments: practice and experience, 11-12, 32-38.

9. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated March 20, 2019 No. 228 "On approval of the Procedure and conditions for providing subventions from the state budget to local budgets for the implementation of environmental protection measures at communally owned facilities". Available at : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/228-2019-%D0%BF#Text>.

10. Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated April 1, 2014 No. 333-r "On approval of the Concept of reforming local self-government and territorial organization of power in Ukraine". Available at : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80#Text>.

Medynska N., Kolosa L., Hunko L., Humenyak R., Lakhmatova O.

DECENTRALIZED MODEL OF FINANCIAL AND INVESTMENT PROVISION OF NATURE PROTECTION AND NATURE EXPLOITATION ACTIVITIES: SPECIFIC FORMATION IN URBAN AND RURAL TERRITORIAL COMMUNITIES

It has been established that increasing the efficiency of solving the problems of improving the environment and the rational involvement of natural resources in the reproductive process depends on the formation of a decentralized model of financial and investment support for nature protection and nature exploitation activities, which will make it possible to strengthen the investment focus of natural resource and environmental payments, which are concentrated in local budgets. It is substantiated that the key element of the decentralized model of financial and investment support for nature protection and nature exploitation activities is the increase in the share of

the transfer of environmental tax and rent and fees for the use of other natural resources to local government budgets with their further accumulation in special environmental funds. It has been proven that it is worth applying a differentiated approach to the formation of a decentralized model of financial and investment support for nature protection and nature exploitation activities for urban and rural territorial communities, based on the significant gap between the size of the public financial potential in these categories of communities. It has been established that the formation of Environmental Protection Funds, where 100% of environmental tax, 30% of rent and fees for the use of other natural resources will be concentrated, should be the main link of the decentralized model of financial and investment support for nature protection and nature exploitation activities in urban territorial communities. 10% of the net profit of utilities. Making informed decisions about land use in both urban and rural territorial communities requires appropriate information support. It is substantiated that additional sources of filling the Environmental Protection Funds of urban territorial communities should be considered the receipt of funds accumulated in connection with the emission of green bonds of a local loan, the implementation of public-private partnership agreements, the participation of local governments in the implementation of grant programs, the receipt of financial assistance from international environmental protection organizations and governments of foreign countries. It was established that in rural territorial communities, the dominant role in financial and investment provision of solving environmental problems should remain at the oblast level of local self-government and regional executive power.

Key words: *financial and investment support, decentralized model, ecological tax, nature conservation territories, territorial community, budget, ecological investments.*